

MINISTERSTWO RODZINY, PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
DEPARTAMENT POMOCY I INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

ul. Nowogrodzka 1/3/5, 00-513 Warszawa, tel. +48 22 661 12 77, fax. +48
22 661 12 76

www.mrpips.gov.pl, e-mail: sekretariat.dps@mrpips.gov.pl

DPS.V.076.8.2017.ZP

Warszawa, dnia 01.06.2017r.

Pan
Jerzy Gilewski

Przewodniczący
Polskiej Federacji Związkowej
Pracowników Socjalnych i Pomocy
Społecznej

Szanowny Panie Przewodniczący!

Odpowiadając na pismo z dnia 28 kwietnia 2017 r. Nr PFZ/W/82/2017 dotyczące wprowadzenia obligatoryjnego zwolnienia z ponoszenia opłat za pobyt w domu pomocy społecznej, gdy zostaną spełnione przesłanki zawarte w art. 144¹ kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, przedstawiam poniższe wyjaśnienia:

Zakres odpowiedzialności finansowej członków rodziny, w tym również dorosłych dzieci, za pobyt osoby bliskiej w domu pomocy społecznej regulują przepisy ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2016 r., poz. 930, z późn. zm.).

Zgodnie z art. 61 ust. 1 i 2 tej ustawy obowiązani do wnoszenia opłaty za pobyt w domu pomocy społecznej są w kolejności:

- 1) mieszkaniec domu, a w przypadku osób małoletnich przedstawiciel ustawowy z dochodów dziecka,
 - 2) małżonek, zstępni przed wstępnymi,
 - 3) gmina, z której osoba została skierowana do domu pomocy społecznej
- przy czym osoby i gmina określone w pkt 2 i 3 nie mają obowiązku wnoszenia opłat, jeżeli mieszkaniec domu ponosi pełną odpłatność.

Opłatę za pobyt w domu pomocy społecznej wnoszą:

- 1) mieszkaniec domu, nie więcej jednak niż 70% swojego dochodu, a w przypadku osób małoletnich przedstawiciel ustawowy z dochodów dziecka, nie więcej niż 70% tego dochodu;
- 2) małżonek, zstępni przed wstępnymi - zgodnie z umową zawartą w trybie art. 103 ust. 2:
 - a) w przypadku osoby samotnie gospodarującej, jeżeli dochód jest wyższy niż 300% kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej, jednak kwota dochodu pozostająca po wniesieniu opłaty nie może być niższa niż 300% tego kryterium,
 - b) w przypadku osoby w rodzinie, jeżeli posiadany dochód na osobę jest wyższy niż 300% kryterium dochodowego na osobę w rodzinie, z tym że kwota dochodu pozostająca po wniesieniu opłaty nie może być niższa niż 300% kryterium dochodowego na osobę w rodzinie;
- 3) gmina, z której osoba została skierowana do domu pomocy społecznej - w wysokości różnicy między średnim kosztem utrzymania w domu pomocy społecznej a opłatami wnoszonymi przez osoby, o których mowa w pkt 1 i 2.

W przypadku ponoszenia odpłatności za pobyt członka rodziny w domu pomocy społecznej przez osoby określone w art. 61 ust. 1 pkt 2 ustawy o pomocy społecznej, wysokość ponoszonej przez nich odpłatności ustalana jest w umowie zawartej z kierownikiem ośrodka pomocy społecznej, co jasno zostało stwierdzone w art. 61 ust. 2 pkt 2 ustawy. Możliwości zawarcia umowy oraz jej treść należy oceniać z uwzględnieniem sytuacji materialnej i życiowej osób, z którymi umowa jest zawierana. Zawarcie umowy powinno być więc poprzedzone rozeznaniem sytuacji osobistej, rodzinnej, dochodowej i majątkowej tych osób. Umowa, jako wyraz oświadczenia woli dwóch stron, nie jest instrumentem, który wprowadza przymus ponoszenia odpłatności przez członka rodziny.

Takie ukształtowanie przepisów – umowa zamiast decyzji administracyjnej - powinno zapewnić członkom rodziny osób umieszczanych w domach pomocy społecznej wpływ na warunki odpłatności. Instytucja zastępczego ponoszenia odpłatności przez gminę i zwrot wynikłych z tego tytułu wydatków, uregulowana w art. 61 ust. 3 ustawy o pomocy społecznej, jest pomyślana jako zapewnienie ciągłości finansowania pobytu osoby w dps w sytuacji niewywiązywania się przez członka rodziny z zawartej umowy. Przepis wprost wskazuje na niewywiązywanie się z obowiązku opłaty.

Ustawa o pomocy społecznej reguluje też sytuacje, w których osoby zobowiązane do ponoszenia odpłatności za pobyt w domu pomocy społecznej za członka rodziny mogą być z tego obowiązku zwolnione.

Zgodnie z art. 64a osobę zobowiązaną do wnoszenia opłaty za pobyt w domu pomocy społecznej zwalnia się całkowicie z tej opłaty na jej wniosek pod warunkiem, iż przedstawi prawomocne orzeczenie sądu o pozbawieniu rodzica władzy rodzicielskiej nad tą osobą i oświadczy, że władza rodzicielska nie została przywrócona.

Dodatkowo, na podstawie art. 64 powyższej ustawy, osoby wnoszące opłatę za pobyt w domu pomocy społecznej można zwolnić, na ich wniosek, częściowo lub całkowicie z tej opłaty, w szczególności jeżeli:

- 1) wnoszą opłatę za pobyt innych członków rodziny w domu pomocy społecznej, ośrodku wsparcia lub innej placówce;
- 2) występują uzasadnione okoliczności, zwłaszcza długotrwała choroba, bezrobocie, niepełnosprawność, śmierć członka rodziny, straty materialne powstałe w wyniku klęski żywiołowej lub innych zdarzeń losowych;
- 3) małżonkowie, zstępni, wstępni utrzymują się z jednego świadczenia lub wynagrodzenia;
- 4) osoba obowiązana do wnoszenia opłaty jest w ciąży lub samotnie wychowuje dziecko.

Jak wynika z powyższego zakres odpowiedzialności dorosłych dzieci za pobyt ich rodziców w domu pomocy społecznej jest ograniczony przepisem art. 64a (w sytuacji pozbawienia władzy rodzicielskiej) oraz przepisem art. 61 ust. 2 pkt 2 (w sytuacji dochodu niższego niż wskazane kryterium dochodowe). Niezależnie od powyższego dorosłe dziecko może ubiegać się o zwolnienie z obowiązku ponoszenia odpłatności w innych, szczególnych sytuacjach, zgodnie z art. 64.

Przepis art. 64a został wprowadzony do ustawy o pomocy społecznej w roku 2015 na skutek uchwalenia w dniu 5 sierpnia 2015 r. ustawy o zmianie ustawy o pomocy społecznej (Dz.U. poz. 1310). Jak czytamy w uzasadnieniu do komisyjnego projektu tej ustawy „wprowadzenie nowej regulacji w art. 64a ma na celu przeciwdziałanie poczuciu niesprawiedliwości w stosunku do dzieci zobowiązanych do ponoszenia odpłatności za pobyt rodzica w domu pomocy społecznej, wobec którego zostało wydane orzeczenie o pozbawieniu władzy rodzicielskiej. Proponowany przepis pozwoli zatem dzieciom, w stosunku do których rodzice przez całe życie postępowali w sposób naganny, lekceważąc swoje obowiązki, a przez to dzieci te musiały przebywać w rodzinach zastępczych bądź w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, nie ponosić kosztów utrzymania rodziców w domu pomocy społecznej.”

Należy podkreślić, że w sytuacji nieponoszenia opłat za pobyt rodzica w domu pomocy społecznej przez pełnoletnie dzieci, obowiązek finansowania kosztów stąd wynikłych przechodzi na gminę. Następstwem zmiany przepisów w tym zakresie byłoby nałożenie dodatkowych wydatków na tę jednostkę samorządu terytorialnego, czyli w praktyce na wszystkich jej mieszkańców.

W związku z przedstawioną w piśmie propozycją wprowadzenia obligatoryjnego zwalniania przez gminy z opłat za pobyt rodzica lub innego krewnego osób wymienionych w art. 61 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, w przypadku, gdy uprawniony zachowywał się sprzecznie z zasadami współżycia społecznego, należy zauważyć, że klauzula współżycia społecznego, jako zwrot niedookreślony, nie powinna być używana w przepisach statuujących obowiązek określonego działania lub zaniechania. Jako instytucja prawa materialnego (art. 5 k.c.) zasady współżycia społecznego służą łagodzeniu rygoryzmu prawniczego i znajdują zastosowanie w stanach faktycznych, których ścisła ocena jurydyczna mogłaby się okazać społecznie nieakceptowalna. Nie jest również możliwe skatalagowanie tych zasad (por. Piasecki K. (red.), Ciepla H., Czech B., Domińczyk T., Kalus S., Sychowicz M. „Komentarz do art.144(1) Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, w: „Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz”). Warto zwrócić przy tym uwagę, że pojęcie zasad współżycia społecznego nie jest pojęciem o stałej treści, że mogło się ono zmieniać w czasie, w miarę jak następowały zmiany stosunków społecznych w określonych dziedzinach. Dokonywanie oceny zachowań rodzicielskich sprzed kilkudziesięciu lat oznacza stosowanie dzisiejszych norm do relacji pomiędzy rodzicami i dziećmi istniejącymi w innych realiach. Zmiana w postrzeganiu obowiązków rodzicielskich czy stosowanych metod wychowawczych może wpłynąć na negatywną ocenę czyjegoś zachowania w sytuacji, gdy niegdyś uznawane ono było za normę. Okoliczności powyższe są brane pod uwagę przez sądy w trakcie rozpatrywania spraw dotyczących ustalenia obowiązku alimentacyjnego na podstawie art. 144¹ kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Przepis ten ma jednak charakter fakultatywny.

Z powyższych względów treść wprowadzonego w 2015 r. art. 64a ustawy o pomocy społecznej, odwołującego się do orzeczenia sądu o pozbawieniu władzy rodzicielskiej, wydaje się przepisem spełniającym nie tylko postulat jasności przepisów prawa, lecz również odpowiadającym na uzasadnione postulaty osób skrzywdzonych w przeszłości przez swoich rodziców. Osoby, do których przepis ten nie ma zastosowania, mogą ubiegać się o zwolnienie z odpłatności na podstawie art. 64 ustawy o pomocy społecznej. Od negatywnej decyzji przysługuje im prawo odwołania.

Do wiadomości:

Rzecznik Praw Dziecka

Z powołaniem
D Y R E K T O R
Departamentu Pomocy
i Integracji Społecznej
Krystyna Wyrwicka